

НЕОДУШЕВЕНИ СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА С НАСТАВКАТА -(ън)нца В НОВГОРОДСКИТЕ МИНЕИ ОТ 1095-1097 Г.

Ценка Досева (София)

Най-ранните руски минейни преписи от XI-XII в. носят следи от старобългарските си протографи. Оттук и важноста на тяхното изследване за старобългаристиката.

Имената с наставката -(ън)нца в издадените от И. Ягич¹ Новгородски служебни миней за септември - ноември (по-нататък ЯМ, а също Мин IX, Мин X и Мин XI) са с разнообразна семантика - за лице, конкретни предмети и с умалително значение.

Ще се спрем на неодоушевените съществителни със суфикс -(ън)нца в ЯМ, съпоставени със семантично и словообразователно близки имена в други минейни текстове, предимно староруски преписи от XI-XII в. – Миней на Дубровски², Путятин миней³, Миней за декември⁴, в сръбски и среднобългарски Миней, а също и в други среднобългарски ръкописи.

В ЯМ се употребяват 21 имена с наставката -(ън)нца, повечето представени и в класическите старобългарски паметници (по-нататък КСП): багърънница, горънница, десница, дъщница, дънънница, жнтънница, зънница, каднънница, колесънница, коумрънница, лѣствница, палница, пленница, пшеница, стъклѣнница, тъмънница, цѣвънница, ждница. Не са познати на КСП маслица, мюроположънница, малница.

Най-честотни сред тези имена в ЯМ са десница, колесънница и тъмънница (с по 12 употреби); багърънница се среща 6 пъти в ЯМ и 3 в Супр⁵; лѣствница (7 случая в ЯМ и 3 в Супр); цѣвънница (5 в ЯМ и 1 в Супр). В КСП

¹ И. Ягич. Служебные миней за сентябрь, октябрь и ноябрь в церковнославянском переводе по русским спискам 1095-1097 г. (Памятники древнерусского языка. Т.1). Спб., 1886.

² Мин Дубр: Das Dubrovskij Menäum. Edition der Handschrift F.n. 36 (RNB) besorgt und kommentiert von M. F. Murjanov, herausgegeben von H. Rothe. Opladen, Wiesbaden, 1999 (със славяно-гръцко-немски и гръцко-славянски словоуказатели към текста).

³ Пут мин: М. Мурьянов. Путятин миней на май (1-9 мая). – Palaeoslavica, VI; (10-18 мая.- Palaeoslavica, VII; (19-31 мая). Palaeoslavica, VIII. Cambridge, Massachusetts, 1998-2000.

⁴ Мин XII: Rothe, H., E. Vereščagin. Gottesdienstmenäum für den Monat Dezember nach den slavischen Handschriften der Rus des 12. und 13. Jahrhunderts. Teil. 1. 1. bis 8. Dezember. Opladen, Wiesbaden, 1996. Teil. 2. 9. bis 19. Dezember. Opladen, Wiesbaden, 1997. Teil. 3. 20. bis 24. Dezember. Opladen, Wiesbaden, 1999; Wörterbuch zum Gottesdienstmenäum für den Monat Dezember slavisch-griechisch-deutsch nach ostslavischen Handschriften des 12. und 13. Jahrhunderts mit einem Glossar griechisch-slavisch bearbeitet von D. Christians. Wiesbaden, 2001.

⁵ Съкращенията на КСП са съгласно СтСл: Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков). Под ред. Р. Цейтлин, Р. Вечерки, Э. Благовой. М., 1994.

с повече от 100 примера е регистрирана **тъмънница**, следвана от **дѣсница** (50), **пѣшница** (35) и **жнтънница** (19). Други лексеми в КСП са с не повече от 6 употреби (**паница**). За някои от посочените съществителни в КСП не се откриват както мотивиращи основи, така и еднокоренни думи (**зѣнница**, **паница**, **стъклѣнница**, **цѣвънница**, **ждница**).

Разглежданите имена отразяват особеностите на материалната и духовната култура на своето време. Те са с разнообразна семантика: названия на съдове, музикални инструменти, предмети за наказания и мъчения, помещения (вместилища), части на тялото, дрехи и растения.

Ще се спрем на тези имена.

БАГЪРЪННИЦА (6 употреби в Мин IX, Мин X, Мин XI) ‘вид дреха - тържествена пурпурна одежда като знак на върховна власт’.

Мин IX, 19. IX, песен 3, 2 тропар; 20. IX, песен 8, 2 тропар; 27. X, песен 9, 2 тропар; 16. XI, песен 8, 2 тропар; 25. XI, кондак; 27. XI, песен 9, 4 тропар.

Напр. 25. XI (за св. Климент, папа Римски), **кѡнѣдѣ· гѣл· в· пѡ· твѣрдѣл· Нстннѣнаго сѣноноснѣ всѣмѣ ложа гвн сѣ... да тн нстѣкоу како багърѣнницѣ пѣ мѣслѣноую· Клинн сѣтин...**

Думата е позната на Пут мин, в който са засвидетелствувани и **прапроуда**, **прапрѣдѣ**, **прапроудѣ**, **порфѣра**, **прапрѣдѣнѣю ѡдеждѣ**; в Мин XII гр. **ѣ порфѣра** кореспондира с **вагърница** (2) и **прапроуда** (2); в успоредни контексти с ЯМ е регистрирана в Зогра 88⁶. Среща се в Станиславовия пролог⁷.

В КСП е отбелязана в Супр (3), гр. **ѣ порфѣра**; срв. **вагърѣ** (‘багренница, пурпур’, Супр). Като връхна дреха **вагърѣнница** се свързва по семантика с **рнза** (с повече от 100 употреби в КСП), **ѡдежда** (47), **ѡдѣтаннѣ** (8), **рнзѣно** (1). В Пут мин и Мин XII са отбелязани: **ѡдежда**, **ѡдѣтаннѣ**, **рнза**, **прапроуда**.

Със значение на помещения, местилища в ЯМ се използват **горѣнница**, **жнтънница**, **коуинѣнница**, **тъмънница**.

ГОРЪННИЦА (1), Мин X ‘помещение на горния етаж’.

23. X (св. апостол Яков), песен 7, 1 тропар: **Яко въ пещи на горницѣ прѡсвѣщѣна сѣ бѣжннѣ прншѣствнѣмѣ дѣлѣ· танно...**

⁶ Служебен миней за септември-ноември, сръбски ръкопис от XIII в. от сбирката на Зографския манастир № 88 на Атон; използван е микрофилм на ръкописа, като са съпоставени успоредни с ЯМ контексти.

⁷ **Р. Павлова, В. Желязкова**. Станиславов (Лесновски) пролог от 1330 г. С., 1999, напр. с. 126; за тропарите в Пролога вж. Желязкова 1995: **В. Желязкова**. Тропарите в състава на Простия пролог. – *Palaeolulgarica*, 1995, 1.

В Пут мин⁸, 44г 7: на горьннцн сѣдѣ ···, гр. ἐν τῷ ὑπρώφ καθήμενος. В КСП (5 употреби), гр. ὑπερφῶν, ὑπερφῶν, ἀνάγαλον – Зогр, Мар, Ас. Срв. горьнь (Супр). Среща се в Зогр 88. В песнопение на Кл. Охридски, (Празничен миней 166)⁹: на горннунѣмь мѣсте. В Станиславовия пролог (с. 234): съ сѣтымн аплы ··· на горннцн. В преславски текстове¹⁰ се заменя с въсхъдъннца.

Лексемата е разпространена в българските говори: **горница** ‘горен етаж или стая в него’: Иди да запалиш печкътъ у **горницата**, штоту спиш там – Воден, Разградско; Зимьскъ в **горницътъ** беши многу студену – Асеноградско, Беленско, Варненско, В.Търновско, Горнооряховско; Зъвиди гостити у **горницътъ** – Горнооряховско, Елховско, Еленско, Новопазарско и др.¹¹; вж. също РРОДД¹², Дяченко¹³.

ЖИТЬНИЦЯ (3), Мин XI ‘помещение, вместилище за зърно; хамбар’, (и преносно).

5. XI, песен 4, 2 тропар: Съпроуѣг(ъ) нзвърантын лвнста сѣ· раздѣлающа вразьноу (!) чьстьнааго· довлѣа· мѣннка н въздѣлѣвъша класъ· въ **житьнницахъ нѣснхъ** съблюдаета· (за св. Галактион и Епистима); 11.XI. прѣго Фѣдѣора нгоумена стоудннскааго· на сѣн·вѣ·гѣа·з·пѣ· въртѣпе оуго· Словѣмь ···разорь···нъ **житьнница дѣтельнхъ** носѣ съкровнице словесъ (вм. словесъ) твонхъ···; 30.XI. песен 6, 1 тропар: Обновнѣтъ полмыслѣмь ралѣмь разоума· сѣма спсьное въложилъ нсн н многоплодно хѣн нзнеслъ нсн· Яндрѣ· земин дѣланнѣ· въ разоумьнхъ нынѣ **житьнницахъ** съблюдаемо· (за св. апостол Андрей).

Среща се в Пут мин (1 пример), 101г 6, 24 май, песен 9, 1 тропар: Хлѣбты···въ градѣ нашѣмь **житьнница** исплѣнн блгсвѣиеннѣмь сн (за св. Симеон); също в Мин XII, в Зогр 88, Станиславов пролог, Ман хр¹⁴ и др.

В ЯМ думата има преносни употреби. В КСП **житьнница** ‘хамбар, житница’, ὄπλοθήκη, ὄρεϊον; **плѣвнница** ‘хамбар’ (Супр, 3); също гоумно

⁸ Тук се цитира по: *Л. Щеголева*. Путятина миней (XI век) в круге текстов и истолкования. М., 2001, с. 198, 199, 359.

⁹ *Г. Попов, Кр. Станчев*. Климент Охридски. Живот и творчество. С., 1988, с. 169.

¹⁰ *Т. Славова*. Преславска редакция на старобългарския евангелски превод. – В: Кирило-Методиевски студии, кн. 6. С., 1989, с.44; вж. там и примери за горьннца от Апостола.

¹¹ *М. Мъжлекова*. Речник на старобългарски думи в днешните български говори. С., 1990, 60-61.

¹² Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век. Пад ред. на Ст. Илчев. С., 1974, с. 87.

¹³ *Г. Дяченко* протоиерей. Полный церковнославянский словарь. М., 1993, с. 949.

¹⁴ Среднеболгарский перевод Хроники Константина Манассии в славянских литературах. Подготовка текстов М. А. Салминой. Словоуказатели О. В. Творогова. С., 1988.

25. XI, канон на св. Екатерина, песен 9, 1 тропар: Прѣстави съ... дѣствѣно нмоуѣн свѣтло въ десницѣ въ друзѣн же носѣн оуѣкновеоуоу свою главоу... 'дясна рѣка'.

Среща се в Мин XII, Зоґр 88. В КСП десницѣ 'дясна рѣка, десница' е с 50 употреби (СтСл, с. 186), гр. δεξία. Срв. в КСП деснѣ (СтСл, с. 186).

ЗѢНИЦЯ (1), 'гледец на око, зеница', (в ЯМ преносно).

29. XI, песен 9, богородичен тропар: Просвѣтн дѣша моѣа зѣницѣ оирауѣнѣ невѣжествениѣ тѣлѣннотворѣннѣ грѣхѣмъ...

Засвидетелствувана е в Мин XII, ѣ корѣ; Зоґр 88; в Мин Дубр – око. В КСП (Син, Евх, Супр), корѣ – с конкретно значение, напр. в Син: съхранн ма г(оспод)ѣ ѣко зѣницѣ ока. Обикновено се свързва със 'зея' (БЕР¹⁶, I, с. 635).

ДѢННИЦЯ (2), Мин IX, Мин XI 'утринна звезда, зорница, денница'; 'вожд на отпадналите от Бога ангели'.

6. IX. ѣа стѣго мѣка коуриѣ. песен 8, 1 тропар ...въселенѣа незаходѣнѣа дѣннѣуѣ... (лексемата се отнася към светлинната символика в химнографията). В Зоґр 88 липсва канонѣт.

8. XI, архангел Михаил. на стнѣ. заоуѣ. гла. ѣ. Ндеже осѣнѣаетѣ бл҃годатѣ твоѣа. всехвалѣнѣ. от тоудоу н днѣвола прогонн сѣ сила. не тѣрпнѣтѣ во свѣта твоѣго виднѣтн (!) спѣдѣн дѣннѣа. тѣмѣ тн сѣ молнѣмѣ. пламанѣа еѣо стрѣлѣтѣ. гѣже на нѣ дѣнзѣнѣа. оуґасн сн. ходѣствѣмѣ (вм. ходѣтанствѣмѣ) тн нзѣвалѣа насѣ ѿ сѣблѣзѣтѣ (вм. сѣблѣзнѣтѣ) нѣо. достоноухвалѣнѣ Мнѣанѣ архнстрѣтнѣе. В Зоґр 88: спѣды дѣннѣцею.

Мин Дубр (1), ѡ ѣѡсѡѡрос: тѣмѣ уѣтѣмѣ тѣа гѣко незаходнѣоуоу дѣннѣнѣоу... л. 13а; Мин XII дѣннѣа (2) и дѣннѣнѣа (9), ѡ ѣѡсѡѡрос, ѡсѡѡрос. Срв. в Пут мин, 2 май, 4v 14-15: гѣко дѣннѣнѣуѣнѣа зѣвѣзда.; вж. дѣннѣа у Кл. Охридски¹⁷.

В КСП е със значение 'утринна звезда', ѣѡсѡѡрос - Син (1), Супр (1). Преносно в КСП се употребѣа и свѣтнѣннѣкѣ (СтСл, с. 596). В среднобѣлгарски Триоди, напр. в ирмоса на песен 9 в Битолския и Орбелския триоди лексемата дѣннѣнѣа е заменѣна със свѣтнѣннѣкѣ¹⁸. Срв. еднокоренните дѣнѣ, дѣннѣтѣ (СтСл, 202-203). В бѣлгарските говори – 'зорница' (БЕР, I, с. 341).

ДѢЦНЦЯ (1) Мин X 'дѣсчица с някакво изображение'.

¹⁶ Бѣлгарски етимологичен речник. Т. I-VI. С., 1971-2002.

¹⁷ Вж. Г. Попов, Кр. Стѣнѣв, цит. съч., с. 162.

¹⁸ Г. Попов. Триодни произведения на на Константин Преславски. – В: Кирило-Методиевски студии, кн. 2. С., 1985, 180-182.

11. X. (7 Никејски събор) на $\overline{\Gamma\text{Н}}$ възъ $\overline{\text{В}}$ ва $\overline{\text{С}}$ ѣра $\overline{\text{Г}}$ ла $\overline{\text{Н}}$ ·п $\overline{\text{О}}$ ·ран же въ едем $\overline{\text{К}}$ · Въ плътн $\overline{\text{О}}$ ·н покланѣемъ сѧ на дъшнцѧхъ едннствѣн $\overline{\text{К}}$ а не двонучскы· едннъ во $\overline{\Gamma}$ · всею б $\overline{\text{Л}}$ гостнью гавль сѧ на землн· не оставль оца· льстью ндољскою разоръ н предъложъ намъ кланѣтн сѧ ѹлѣкообразн $\overline{\text{К}}$ н нкон $\overline{\text{К}}$ нго·

Употребена е в Мин XII (2), гр. \acute{o} τίτλος; в Зогр 88 липсва стихирата. В КСП с умалително значение от дъска е зафиксирана в три контекста в евангелски ръкописи - Зогр, Мар, Ас, гр. $\pi\omega\alpha\kappa\acute{\iota}\delta\iota\omicron\nu$, (СтСл, с. 202). У Кл. Охридски – ‘дъсчица’¹⁹.

Названията за съдове, съсѣди като вместилища имат много преносни употреби в химнографския жанр. Една част са непосредствено свързани с богослужебния ритуал, напр. каднльннцѧ, люроположннцѧ. Църковните съдове са “вместилища” на Христовите плът и кръв²⁰. А в ковчега на завета се е пазел златен съд (стомна) с манна (Послание към евреите 9:4). Съгласно Дяченко (с. 658) “именем стамны назывался сосуд, в котором, по повелению Божию, хранилась манна, ниспосылавшаяся Богом израильтянам во время 40-летнего их странствования по пустыне. Она таинственно преобразовала Пресвятую Богородицу, носившую в чреве своем Сына Божия, который сам назвал себя хлебом, спешшим с небесе и дающим тем, кто ест от сего хлеба, живот вечный, бессмертие (Иоан 6, 35, 41, 51)”.

КАДНЛЪННЦЯ (над 5) Мин IX, Мин X, Мин XI ‘ритуален съд, кандило, кандилница’ (и преносно).

“В дневното приношение на темян кадилницата пълнили с жар от постоянния огън и я туряли на олтара за темян Исх. 30; 1,8-10”²¹. Срв. у Дяченко: “Полагают, что форма кадила была шарообразная, с отверстиями для воздуха и дыма и состояла из двух чашечек; в середину вкладывались уголья и куренье, к нижней чашечке прикреплялась ручка” (с. 240, вж. и с. 229).

В ЯМ се среща предимно в богородични тропари.

8. IX. кѧ·в $\overline{\text{А}}$ ·нъдрѧ· песен 6, богородичен: Х $\overline{\text{В}}$ а каднльннцѧ въ $\overline{\text{М}}$ · такоже во пламень въ оутрѡвѣ твоен въселн сѧ слово ѿ д $\overline{\text{Х}}$ а стаго· н въ в $\overline{\text{Л}}$ вѣч $\overline{\text{У}}$ е образѣ б $\overline{\text{Л}}$ гоо $\overline{\text{У}}$ хага· не тебе пронзиде· в $\overline{\text{С}}$ тага· 18.IX. песен 3, богородичен: М(а)рнѧ· златѧга каднльннцѧ· страстн лн ѿженн зло(с)мрднѧ· н оутвърдн колѣблюща сѧ

¹⁹ *И. Христова*. Речник на Словата на Климент Охридски. С., 1994, с. 99.

²⁰ За св. съсѣди вж. *Л. Мирковић*. Православна литургика или наука о богослуженју православне источне цркве. Први општи део. Београд, 1982, 115-121.

²¹ Речник на светото писание. Цариград, 1884, с. 229.

приложенни лѹкаваго ратоворьца· Срв. в Драганов миней (с. 302): **Марне злата каднльннице**· тѣ странѣн мон смрадѣ ѿженн···

13. X, първи канон, песен 3, богородичен: **Уьртогъ несквьрньнѣн бѣжнї···** ѹстага· проповѣдѣемъ н **каднльнцоу** непркосновенаго оуглнї· прѹстага **дѣо···**; 17.XI. песен 3, богородичен: **Жьзль** прозлвеша **х̄а**· цвѣтѣ нѣнствлѣныа· **златоу каднльнцоу** же всн тѣ съвѣмъ· ѹнста· бѣжнїа нествства нослцоу на роукоу· **дѣце**· оугль ···; 20.XI. **ка**· Грнгорна· песен 9, 2 тропар: **Ико** цвѣтѣ въ постъннѹскынхъ ѿлозѣхъ процвѣль иен **бѹе** Грнгорнїе· тако цвѣтѣ бѣгооуханьнѣ сего радн нестачаетъ мѹро сладъкооуханьно не твоїхъ костнн обнло· оуханнїа неплѣнъ жнзнь ··· тако **каднльннца** ароматѣмъ гвн са·

В КСП в Ен (1), гр. ὁ θυματήριον: **златъ** нмѣщн **каднльннцъ**· Срв. в КСП каднло, каднльнѣ, канѣднло, канѣднльнѣ (СтСл, с. 279, 282). В Супр 297, 19-20 е хапаксѣт **фьмьлнннца**, гр. θυματήριον (СтСл, с. 809). В Мин XII - кадѣльннца; среща се в Зогр 88.

В Мин XII кадѣльннца, ὁ θυματήριον. В Драгановия миней: **Марне злата каднльннице** (с. 302). В СлДРЯ XI-XIV²² (IV, с.184) е зарегистрирана с 27 примери, напр. в приписка в Служебник от XIII в. са употребени **темьлнннца** и **каднльннца**: несе въ **Бавлонъ··· темьлнннца···** н **златыа каднльннца** н **срѣврньнѣ** н **мѣдлннѣ** и др.

В българските говори: **кадилница**, **кадилничка**, **кадялница** (напр. Ново село, Видинско), (БЕР, II, с. 134) и др.

Срв. друг съд с богослужебно предназначение **дръжалннца** (1) ‘чаша за причастие’ в Изборника от 1076²³.

В КСП не е попаднала рядката дума **мюроположннца**, представена в речниците само с примера от Мин. X.

МЮРОПОЛОЖЪННЦЯ (1), Мин X ‘ритуален съд за благовонно осветено миро; мирохранилище’, гр. μυροθήκη.

22. X, **ѣто бѣа** нашега **ѿверкна**·песен 5, 2 тропар: **Брава** разлнѹно недоужьнѹхъ наставленнїе въсѣмъ **завлоужьннѣмъ зълымъ съвѣстѣмъ· мюроположннцоу** ѹствѣнѹхъ даровѣ **прннмалнцѣ** бѣжствѣнаго **дѣа** **ѣчнооученнѣ** поучѣмъ **ѿверкна**·

В Срезн²⁴ (II, с.146) е цитиран само Мин X. Лексемата се среща в сръбски препис на Миней за октомври, XIII-XIV в. (НБКМ № 518, л.81а). В

²² Словарь древнерусского языка XI-XIV вв. Т. I. 1988. Т. II. 1989. Т. III. 1990. Т. IV. 1991. Т. VI. М., 2000.

²³ **В. Гольишенко, В. Дубровина, В. Демьянов, Г. Нефедов.** Изборник 1076г. М., 1965, л. 261.

²⁴ **И. Срезневский.** Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам. Т. I-III. Спб., 1893, 1902, 1912. Репринтное издание. М., 1989.

Зогр 88 - **мироположънникъ**. Срв. в Супр, 408,11: приде владѣнница **стъклѣнницъ** **мвра** дрѣжашти (СтСл, с. 344). Срв. **мироположеніе** (Срезн, II, с. 146; Микл.²⁵; в Драгановия миней: **мироположеніа** съдѣлав (с. 428).

Една от смятаните за преславски е лексемата

СТЪКЛѢ(Ъ)НИЦЯ (1), Мин X ‘съд, обикновено стъклен’ (и преносно).

8. X. **п̄рвнѣпа Пелагна· ст̄ра· гла· д̄· по·**· тако довапа·

Сльзъ стькланцоу всьгда пролвающн **блгоууханна** нап̄гльннл̄ъ **исн** **н̄бснапа·** т̄бмь тако **моу**ро многоц̄бннн **х̄вн** прннесенъ **вѣша** въ **воно** т̄анноуо **того** **люкѣвн** нзлвнвннѣт̄ы···

Срв. у Дяченко (с. 681): “из алебаstra сделанная баночка для мази, или из другого какого материала Мф. 26,7...”. Думата е разпространена в Супр и в евангелски текстове – Зогр, Мар (11), ‘стъклена чаша, съд’, гр. **ποτήριον, ἀλάβαστρον** (СтСл, с. 633). Близък до контекста в ЯМ е този от Супр 391,9-10: **жена···** прннесъшн **стъклѣнницъ** **благовоннѣтѣ** **мастн**··· **мазаше** **мвромь**. В Изборника от 1073 г.²⁶: **стъкланница** **паденіа** **испнвнвнма**, л.105в21. Срв. **стъклѣнница** в Служба за Кирил, песен 9, 1 тропар²⁷.

Според Л. Ковтун “словом **стъкляница** в древних евангельских и других переводных текстах передавались греческие наименования различных сосудов”²⁸. Отсъствуват системно закрепени диференциални признаци в много от названията за съдове.

В Зогр 88 намираме: **ц̄лѣнницоу** (!). В Мин XII лексемата се употребява наред с **чаша**; още **роуѣчка**, **роуѣнница**. В Пут мин: **чаша**, **съсждъ**, **стальна**. В КСП: **алабастръ** (11) ‘алабастров съд’, гр. **ἀλάβαστρον, ἀλάβαστρον**; **водоносъ** (10), **ὕδρια** и **водоносъ** (8) – гр. **няма**; **вѣдро** (3), **στάμνος, κάδος**; **крнница**, **στάμνος** (1, Супр); **кръчагъ**, **ξέστης, κεράμιον** (3 Зогр, Супр); **панница**, ‘каца, съд’, гр. **няма** (2, Супр); **паннунца** ‘каца, съд’, гр. **няма** (3, Супр); **потнрь** ‘чаша, потир’, гр. **няма** (1, Евх), (срв. у Дяченко: ‘богослужебный сосуд, в котором во время божественной литургии возносятся Св. Дары’); **спждъ**, **μόδιος, σκεῦος** (8); **стайна**, **στάμνος** (1, Ен); **съсждъ**, **σκεῦος, ἄγγος, ἀγγεῖον** (66); **чаша** ‘чаша, (и ритуална)’, **ποτήριον, καυχίον** (68); **увванъ**, **ξέστης** (3 - Зогр, Мар) и др. **Стъкло** не се открива в

²⁵ *Fr. Miklosich*. Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Wien, 1977, с. 370.

²⁶ Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073г.).Т.І. Изследвания и текст. Текста подготвиха Р. Павлова, Ц. Ралева, Ц. Досева. С., 1991, с. 406.

²⁷ *Б. Мирчева*. Канонът за Кирил и Методий и Службата за Кирил в славянската книжнина. В. Търново, 2001, с. 298.

²⁸ *Л. Ковтун*. Древние словари как источник русской исторической лексикологии. Л., 1977, 78-79.

КСП. В соответствие с гр. $\lambda\omicron\tau\eta\rho\iota\omicron\nu$ в КСП се употребяват **стъкльнница** (стъкльнница), *чаша*; срв. и *потнръ*.

В Цикъл общи служби у Кл. Охридски се среща **съсоудъ** ‘съсъд’: **Нздрадънън стъсоудъ** н овнтелнше $\text{ч}\hat{\text{т}}\hat{\text{н}}\hat{\text{о}}\dots$ л. 267а²⁹; също **вмѣстннше**³⁰. Според М. Мурьянов³¹ “с сосудом у поэтов византийской эпохи принято было сравнивать чествуемого святого. По своей сущности это было данью восхищения древнейшему из искусств – художественной керамике”; лексемата се открива и в други староруски преписи на Служебни минеи от XI-XII в.³² В Сборник с богослужебни текстове³³ е засвидетелствувана **скоудельнница**, гр. $\kappa\epsilon\rho\acute{\alpha}\mu\iota\omicron\nu$: **въ скоудельнницъ вѣдоу нѣсаща**. Срв. в КСП: **скждьльннкъ**, **скждьльннкъ**, гр. $\kappa\epsilon\rho\acute{\alpha}\mu\iota\omicron\nu$ - Зогра, Мар (СтСл, с.608).

КОЛЕСНИЦЯ (12), Мин X, Мин XI ‘колесница, кола’ (и преносно).

“Св. Писание говори за два вида колесници; едни за князове и войводи да се возят с тях, Бит. 41; 43, други за съсипване на неприятелската войска”³⁴.

6. X. на $\text{с}\hat{\text{т}}\hat{\text{н}}\hat{\text{ в}}\hat{\text{к}}\cdot\text{в}\hat{\text{е}}\hat{\text{ч}}\hat{\text{е}}\hat{\text{р}}\hat{\text{г}}\hat{\text{ь}}\cdot\text{г}\hat{\text{л}}\hat{\text{а}}\cdot\hat{\text{з}}\hat{\text{ь}}\hat{\text{с}}\hat{\text{а}}\hat{\text{м}}\hat{\text{о}}\cdot$ **На колесницн довродѣтельнѣн гзда** н тако облакъ носецъ гавн сѧ **Нлна**...

27. X. $\text{к}\hat{\text{а}}\hat{\text{н}}\hat{\text{о}}\cdot\text{г}\hat{\text{л}}\hat{\text{а}}\cdot\hat{\text{д}}\hat{\text{ь}}\hat{\text{п}}\hat{\text{ь}}\hat{\text{к}}\hat{\text{ь}}\hat{\text{д}}\hat{\text{ь}}\cdot$ **колесницъ** 1 тропар: **Колесницею пламяною**... възнде на $\hat{\text{н}}\hat{\text{ѣ}}\hat{\text{с}}\hat{\text{н}}\hat{\text{о}}\hat{\text{у}}$ в $\hat{\text{в}}\hat{\text{ь}}\hat{\text{с}}\hat{\text{о}}\hat{\text{т}}\hat{\text{о}}\hat{\text{у}}$...

28. X. $\text{с}\hat{\text{т}}\hat{\text{р}}\hat{\text{а}}\cdot\text{г}\hat{\text{л}}\hat{\text{а}}\cdot\hat{\text{н}}\hat{\text{ь}}\hat{\text{п}}\hat{\text{о}}\hat{\text{о}}$ **преславнаѣ** **Оуе** $\hat{\text{в}}\hat{\text{о}}\hat{\text{н}}\hat{\text{о}}\hat{\text{с}}\hat{\text{е}}$ **Стефане**... **колесница прекрасна** довродѣтелнѣ (гр. $\xi\rho\mu\alpha\ \tau\epsilon\rho\lambda\nu\acute{o}\tau\alpha\tau\omicron\nu$)³⁵ **съуннлѣ** **исн** на **нюже** **въсѣдѣ** **радоую** сѧ **въшкѣ** **исн** на **въсооту**...

5. XI. песен 6, 3 тропар: **На колесници** **кръви** **ваю** **възндоста** **мѣнка** н **поутъ** **постигоста** **нѣсънън** **въ немъже** **поучиваета**.

Срв. непосредственото текстово обкръжение на лексемата: **колесница** **словесн**, **слова**, **словесна**, **танна**, **прекрасна**, **нѣсна**; на **колесницн** **пламеньнѣн**, **довродѣтельнѣн**. В ЯМ се отнася за пророк Илия и неговата колесница (вж. в Царства IV, 2:11), а също за св. апостол Филип, преп. Стефан и др.

²⁹ Вж. *Г. Попов, Кр. Станчев*, цит. съч., с. 200.

³⁰ Вж. *Г. Попов*, цит. съч., 423-424.

³¹ *М. Мурьянов*. Страницы гимнографии Киевской Руси. – В: Традиции древнейшей славянской письменности и языковая культура восточных славян. М., 1991, с. 121.

³² Вж. *М. Мурьянов*. Страницы..., с. 96, 98 – в Служебен миней от XI-XII в., Российский государственный архив древних актов (РГАДА), Москва, № 99 и в Служебен миней от XII в., Государственный исторический музей (ГИМ), Москва, №163.

³³ *Е. Верещагин*. Паломническая семиотика славяно-русского богослужебного последования на дванадесетый праздник Входа Господня в Иерусалим (в свете исчисленных речеповеденческих тактик). – Семиотика паломничества, Иерусалим, 15-22 марта 2001, с. 26, в сборник от РГАДА №139.

³⁴ Вж. *Речник на светото*..., с. 250.

³⁵ Вж. *И. Ягич*, цит. съч., с. 196, бележка 6 у Ягич..

древле **лѣствѣнѣца** провѣде стѣжжѣ еажже слово жуеѣ пать не тебе приаць⁴¹. Според Фасмер⁴² (II, с. 486) вероятно от праслав. *lěstva*, лезу (вж. също БЕР).

Като оръдия за наказание и мъчения в ЯМ се употребяват названия за конкретни предмети: палница, пленница, а също и малница. Лексемата малница не фигурира в КСП.

ПАЛНИЦЯ (3), Мин IX, Мин XI ‘пръчка, тояга, сопа’.

14. IX. въздвѣженне ѹстьѣнаго крѣста. стнхѣ. заоѹ. глѣ.нѣ. Бѣзнесе сѣ на крѣстѣ. хѣ бѣ...; 3 стихира: **Мѡсеѡва палница** ѹстьѣнѣ крѣстѣ твѡм прообразоваше. спсе наше. тѣбѣ во спсашн тако нз глѡубннѣ морѣскѣна людн своѣ. ѹлѣкѹе. ‘жезъл като символ на сакрална власт’.

19. IX. канѣ. Соѹсанѣ. песен 8, 3 тропар: **Свѣтъици** сѣ добротѡю всѣдѣрьжнѣтелѣ. немоци възспрннѣши крѣпѣцѣ на тѣло сн. **палницѣмн** непрѣстаннѣно **внѣма**...Соѹсано.

С **палици** са преследвали привържениците на християнското учение⁴³. В тази връзка е интересна забележката на Т. Вендина⁴⁴ за дълбинните противоречия в етиката на Средновековието: “с одной стороны, проповедь христианского милосердия и смирения, а с другой – жесткое преследование “чужих” (особенно иноверцев и язычников)”.

7. XI, канѣ. вѣ стѣна **Матронѣ**. песен 3, 1 тропар: **Палницѣмн** бѣжнѣ вѣрѣ стѣрастѣноѣ провн морѣ стѣннѣмѣ дѣшамѣ поѹть про(тѣв)раѹща ... (преносно). В Зогр 88 липсват и трите контекста.

Освен палница ‘пръчка, тояга’, ρ ἄβδος, βακτηρία, 3 примера в Син и Супр, и преносно: оѹпасѣши ѣ палницѣж желѣзноѣж - Син (СтСл, с. 441). В КСП, съгласно данните на СтСл, има немалко съществителни, означаващи предмети, използвани за наказание и мъчения. С общо значение ‘пръчка, тояга’ се откриват лексемите: **жрьдѣ**, ξύλον, δόρυ (3, Сав, Супр); **жъзль**, (29) ῥάβδος; ‘скиптър, жезъл’, βακτηρία; **жъзлнѣ**, αἱ ῥάβδοι, τὰ ῥόπαλα (7, Супр); **дрьколь**, (16), ξύλον, δόρυ, βάκλον; **држгъ**, гр. няма (1, Евх); **посоха**, σπείρα, (1, Супр). В КСП липсва палъка. В тях с гръцкото ξύλον кореспондират лексемите **клада** (1, Супр); **дрѣво** – с 3 значение ‘кол, палка’ (1, Супр); **дрьколь** и **жрьдѣ** (вж. по-горе). В Мин Дубр и Мин XII в съответствие с тази гръцка дума е употребено **дрѣво**.

⁴¹ Вж. бел. *Г. Попов*, цит. съч., с. 187.

⁴² *М. Фасмер*. Этимологический словарь русского языка. Т. I-IV. М., 1986-1987.

⁴³ Вж. Речник на светото..., с. 369.

⁴⁴ *Т. Вендина*. Словообразование как источник реконструкции языкового сознания. М., 2002, с. 53.

В Мин Дубр: жьзлѣ (1), ῥάβδος; в Мин XII: палнца, ῥάβδος, βακτηρία; дрьколнѣ, та ῥόπαλα.

В Драгановия миней, Служба за св. Иван Рилски:, 19. X: оутверждаешн тако крѣпкаа **палнца** дѣшж мож н тако жезлѣ мжуншн драгѣ моѣ плькы; в Битолския триод⁴⁵: пощенна развн(та)мь **палницеж** (с. 271); в Станиславовия пролог: жезланемь н палнцами тепень вѣ (с. 280), палнунѣ (с. 60, 103).

Лексемата е представена в българските говори. Например: Кой правит **палица** за своята главица ‘пръчка, тояга’ (Дебърско, Охрид; Де си пумькнълъ тѣс **палиць**, фърл’ай йа ‘дебела пръчка, тояга’ (Ичера, Котленско)⁴⁶; (вж. и БЕР, V, 27-28).

Не се открива в КСП рядката дума **малнца**.

МАЛНЦЯ (1), Мин X ‘уред за мънене на лен и коноп, мъналка’ (в Мин X – оръдие за наказание).

23. X. сѣтго апостола **Иакова** вѣд гнѣл· на хвалѣн гѣ· глѣ· нѣ· ꙗ· гнѣ аще н на соу· Гнѣ аще н вѣ **малнци** глава апѣва сътворена вѣтѣ· нѣ ранскоѣ тн дръво животнѣоу прннесе· нво вѣременнѣын н ѡпоуценѣ въвѣ··· (за св. апостол Иаков); вѣ **малнци** - ἐν τῷ ξύλῳ⁴⁷.

В Мин Дубр, Пут мин, Мин XII липсва; в Зогр 88 липсва стихирата. В Служебен миней R 4187⁴⁸: вѣ **мелнци** (л.8), открива се и в Миней от НБКМ № 518 (л.84 б). Лексемата се среща в българските и руските говори с предметно значение (вж. БЕР, III, с. 727; също СРНГ⁴⁹).

ПЛЕННИЦЯ (4), Мин IX, Мин X, Мин XI ‘вериги, окови’ (и преносно).

10. IX, песен 3, богородичен: **Ивльшн сѣ дѣша монѣа тѣмоу ѡженн· грѣховнѣю пленницѣоу·** чнстага дѣво· ѡврьзн н сѣсн ма···; 26.X. памѣ велнкаго троуса· песен 6, 2 тропар: Раздрѣшн ми **пленница** грѣховнѣын мѣтми тн···; 27. X. сѣтго мѣка **Нестѣра**· песен 6, богородичен: **Растьрьгнн монхѣ пленницѣ** **прѣгрѣшенна** вѣ порождшнн·възъмѣшаго грѣхѣы вьсего мнра· дѣво···; 6.XI. сѣтго паоула исповѣдннка· песен 9, 1 тропар: **Вьсего себе прнвожю·** ··· кѣ вѣжствьноумоу кровѣоу твоѣмоу· тако сѣшеномоуѣннкѣ же· область раздрѣшатн грѣхѣы отъ хѣ прнннѣгѣ· съблазнѣ монхѣ **пленницю** растьрьгнѣоу вѣтѣ· сѣсн ма молнтвалн сн· н свѣтѣомь вжнемь просвѣтн·

⁴⁵ Вж. *Г. Попов*, цит. съч.

⁴⁶ Диалектен архив в Софийския университет “Св. Кл. Охридски”.

⁴⁷ Вж. *И. Ягич*, цит. съч., с. 163.

⁴⁸ Служебен миней за октомври-декември, Национална и свеучилищна библиотека, Загреб, № R 4187, сръбски ръкопис от XIV век.

⁴⁹ Словарь русских народных говоров, 19. Л., 1983, с. 83.

В КСП се появява само в Супр (5), гр. ἄλυσις, σειρά, ἐπιβάτες, ‘верига, окови’. Със същото значение в КСП са отбелязани пѣта (8), оковн (1), вернга (10, Супр), розвѣнъ (1, Супр), жѣа (58 употреби и 1 с друго значение); жже желѣзно. Срв. контекстите в Мин Х, 26.Х, песен 6, 2 тропар: **Раздрѣши ми пленница грѣховьнын млѣни ти ...** и в Супр 392.6: **Пленницъ нашнхъ грѣховъ раздрѣшнвѣ.**

Според Фасмер (III, с. 278) произхожда “из плетѣнница от плетѣ”. В речника на Дяченко (с. 430) е посочено значение ‘верига’. Липсва в Мин Дубр, Пут мин; в Мин XII **пленница**, гр. ἡ σειρά, ἡ βρόχος; **оуѣа**, ἡ σειρά. Пленница се открива в Зогр 88 и в четирите успоредни с ЯМ контекста; също в Драгановия миней; в Битолския триод: **іако премногыхъ грѣхъ · пленницамн**⁵⁰. В Ман хр (4 примера). В Лествицата **плѣнница** (1) в преславския превод се заменя с **вернга** в търновския⁵¹.

ЖДНЦЯ (4), Мин XI; ‘въдица’, преносно ‘примамка’.

14. XI **Сѣго апла Фланпа · сѣн · гла · н · пѣ · ѿ прѣславьно · О прѣславьноу** уоудѣ нже рѣкы древлє оулавлаіа аплѣ · ѹелѣвѣкомѣ бѣвѣ лѣвѣцѣ бѣпредѣложенѣ · словесьноу мрежєю гажѣкы оуловн · брѣста **оудницею** мнра звлєчє · · · кѣ бѣн лѣвѣ прннеслѣ ієсн бѣдѣлатєлѣ · · · (преносно).

30. XI. сѣга апла Яндреа · гла · г · само · Брата Петрова н хѣа оуѹеннка · рѣбамѣ хѣитрѣца н лѣвѣца ѹлѣвѣска · пѣмн поѹтѣмѣ · андрѣа апла · нѣса во оуѹеннка всѣхъ наказа повелѣннї · н іако **оудницею** рѣбамѣ плѣтѣ вѣза(ко)нѣнѣнѣмѣ прѣдастѣ · н тѣхъ оуловн · · ·; “лучше сд. ѹрѣвѣцѣ, ѿс δέλεαρ”, т.е. ‘примамка’⁵².

30. XI. сѣга апла Яндреа · гла · а · само · Първозѣванѣн оуѹеннкѣ н подѣвѣннкѣ мѣцѣ · · · Яндрѣа аплѣ · соѹшннѣмѣ вѣ глаѹеннѣ невѣжѣствѣнѣ · прѣлѣщаѹша сѣ нногда **оудницею** хѣа твоего прнвѣлѣкѣ прнвѣдє · · ·

30. XI песен 6, 1 тропар: **Оудницею словесѣ** твонхѣ нз глаѹеннѣ вѣзѣожѣа зѣмльнѣа вѣзѣелѣ ієсн · н словесьнѣн обрѣкѣ кѣ хѣвѣ трапєзѣ прннеслѣ ієсн вѣрою · · · (образно).

Лексемата е отбелязана в Зогр 88. **Жднца**, от оуда (оуда не фигурира в КСП). Със значение на ‘въдица’, гр. ἄγκιστρον жднца е отбелязана три пъти в евангелски ръкописи – в Мар, Ас, Сав (СтСл, с. 804): **шєдѣ вѣ морє вѣврѣнн жднцѣ**, Мат. 17.27. В Мин Дубр оуднца (1), гр. ἄγκιστρον: сѣ · гла · н · пѣ · прѣдрѣстн · **Оудницею словесѣ** твонхѣ · нзвѣлѣчнѣ · нз глаѹеннѣ

⁵⁰ Вж. *Г. Попов*, цит. съч., с. 247.

⁵¹ *Н. Василева*. Лексиката на Лествицата – преславски и търновски превод. Варна, 2002.

⁵² Вж. *И. Ягич*, цит. съч., с. 495, забележка 4.

В РРОДД (с. 553) **цевница** ‘овчарска свирка’: От разкопаната дреха се подаваше дълга **цевница**, прилична на овчарски кавал (Ст. Загорчинов).

В староруските минейни преписи от XI в. **цѣвънница** се среща в Пут мин, 26. V, 107v1: **цѣвънница** вѣрачаема дѣмь; също в Мин XII, гр. лѣра.

В Служба за Кирил, 3 песен, втори тропар: **Цѣвънница** прѣтѣчѣна· сѣта въ истинѣ авн сѣ вѣжне Коуриле· гла(с)мь спѣсна сѣтѣнигъ звоукомь дѣховьгымь· вѣрѣца красѣно· сѣна ѿганѣши· (Типогр № 131, също в Типогр № 98, Хлуд 164, Хлуд 166, Поч 22)⁵⁷. В Драгановия миней, в Службата за Кирил (с. 297), в Скопския миней⁵⁸. В тропари от Станиславовия пролог: **цѣвънице** дѣховна (с. 78), **цѣвънице** дѣховна (с. 240). В среднобългарски Триоди⁵⁹: Битолски, Шафариков, Орбелски триод, напр.: **двонадесѣтнаа цѣвъница** цѣковна (Шафариков триод, с. 257); **бѣгласнаа цѣвъница** н пнщаль (Орбелски, с. 258); **дванадесѣте стрѣнь· цѣвънице** дѣховна (с. 258); става ясно, че **цѣвъница** е струнен инструмент. В Музикалния речник⁶⁰ **цевница** се определя като духов инструмент от рода на многоцевна флейта. В среднобългарски триоди⁶¹ се употребяват още **пнщаль**, **трѣва**, **органъ**.

В разгледаните минейни преписи са представени **гжслн**, **органъ**, **трѣва**, **пнщаль**, **сопль**. В Пут мин са отбелязани **гжслн**, **органъ**, **трѣва**: напр. **гжслн** 3г4 – **Гжслн** вѣжна тѣ авн сѣ; **органъ** 33v10, 51r2, 60r12, **бѣсловеснаа** **органъ** 33v 10; **трѣва** 38v15. В Мин Дубр с гръцкото τὸ ὀργانون кореспондират **органъ** (1) и **пнщаль** (1): **пнщаль** вѣжствѣнаа, л. 13а (с. 238, 239). В Мин XII: **гоуслн** (3), ἡ κτῆρα, **пнщаль** ὀργانون (3), ἡ λύρα (2); **сопль** (2) ὁ αὐλός, **сѣсоудъ** (3), ὀργانون. В т.н. Илина книга⁶², в стихира за Йоан Златоуст (46r13-20) са употребени **трѣва** и **органъ**: **Златоковану трѣва** вѣгодѣховенъ **органъ**; **органъ** е “некий византийский музыкальный инструмент неизвестного устройства”⁶³. В среднобългарския Орбелски триод⁶⁴ обаче е посочено: **двонадесѣтестрѣнь жрганъ**.

Срв. в песнопения на Кл. Охридски⁶⁵: **Сѣсоудъ** прѣтѣчѣнъ бѣгласе...; в Орбелски триод⁶⁶: **штѣвѣскы сѣсѣдъ**. В Ман хр: **цѣвънница** (2), **гжслъ** (2), **свнрѣль** (2).

⁵⁷ Вж. **Б. Мирчева**, цит. съч.

⁵⁸ Вж. **Й. Иванов**, цит. съч., с. 292.

⁵⁹ Вж. **Г. Попов**, ц. с.

⁶⁰ Вж. Музикален терминологичен речник. Съст. Св.Четриков. С., 1969, с. 381.

⁶¹ Вж. **Г. Попов**, ц. с.

⁶² **Е. Верещагин, В. Крысько**. Наблюдения над языком и текстом архаичного источника – Ильиной книги – ВЯ, 1999, 3, с. 42; т.н. Илина книга се пази в РГАДА, Москва, №131.

⁶³ Пак там, вж. бележка 94 у автора.

⁶⁴ Вж. **Г. Попов**, ц. с., с. 287.

⁶⁵ Вж. **Г. Попов, Кр. Станчев**, цит. съч., Цикъл общи служби, Cod. slav. 37, л. 242б, с. 189.

Лексемите **пнцаль** и **сопль** не са попаднали в КСП. В тропар в Станиславовия пролог откриваме **сопль**: **пастырьскы сопль** · **бословнѣ твоѣго · вѣтинскыѣ побѣди трѣбѣ** (с. 143). В КСП са зафиксирани най-общо със значение ‘музикален инструмент’ напр. **съсждѣ**, **’ор҃уанов**, преносно (1, Супр), **ор҃ганъ** (4) **’ор҃уанов** (Син, Евх, Клоц); също по-диференцираните названия **трѣва** (7), **σάλλιγξ**, ‘трѣба’, също **трѣва рожана** ‘овчарски рог’ (Син); **г҃жсли кѣѣра**, **ψαλτήριον** ‘струнен инструмент’; **свнрѣль** (1) ‘свирка’, **кѣѣра** и др.

Разгледаните съществителни имена заемат съществено място в лексикалната система на ЯМ. В КСП и в минейните преписи от XI-XII в. се забелязват строго определени семантични контексти. Появяват се допълнителни конотации и преносни употреби, незасвидетелствувани в КСП. При названията за съдове и музикални инструменти в ранните славянски ръкописи липсват строго закрепени диференциални признаци, една и съща лексема кореспондира с разнообразни гръцки съответствия.

С изключение на **дѣсница**, **тъмьница**, **пѣшница** и **жнтьница** засвидетелствуваните в КСП имена са с по-малко от 15 употреби в тези паметници. Наблюдават се лексеми само в Супрасълския сборник, напр. **ваг҃рѣница** (3 случая), **ко҃мирница** (3), **лѣствница** (2), **плница** (5), **цѣвница** (1); **горница**, **дѣщница**, **стъклѣница** (**стъклъница**), **ждница** се появяват в КСП единствено в евангелски текстове. Немалка част от имената се срещат в оригинални и преводни съчинения на писателите от Преславския кръг, в ръкописи със следи от преславска обработка на текста – напр. в Шестоднев и Богословие на Й. Екзарх, Изборник от 1073 г., Слова на Гр. Богослов, Златоструй от XII в., Хроника на Г. Амартол и др. За преславизми се смятат напр. **ваг҃рѣница**, **стъклѣница**. Йоан Екзарх употребява: **горница**, **дѣщница**, **дѣньница**, **жнтьница**, **колѣсница**, **лѣствница**, **палница**, **плница**, **пѣшница**, **стъклѣница**, **ждница**; Пр. Козма използва рядката лексема **палница** (3 употреби)⁶⁷ и др.

В КСП, а също в Мин Дубр, Пут мин, Мин XII, в Зо҃гр 88 не са отбелязани: **масница** (3, ‘маслиново растение’); **люроположница** (1, ‘сѣд за осветено миро’); **малница** (‘орѣдие за наказание’). Техните значения и употреби могат да бъдат прецизирани, като се анализират в състава на определени лексико-семантични групи. Около една трета от неодушевените съществителни с наставката **-(ьн)ница** са хапакси в ЯМ - това са както общите с КСП лексеми **горница**, **дѣщница**, **зѣница**, **ко҃мирница**, **стъклѣница**, така и отсъстващите в тях **малница**, **люроположница**.

⁶⁶ Вж. **Г. Попов**, цит. съч., с. 216.

⁶⁷ **А. Давидов**. Речник-индекс на Презвитер Козма. С., 1976, с. 208.

С привличане на повече ръкописи ще стане възможно определянето на “предпочитаните”, ключови лексеми в ранните славянски Минеи, Триоди, Октоиси и т.н. Защото химнографските текстове съдържат данни, незаменими за разбиране на светоусещането в древността, и изучаването на химничната поезия трябва в много по-голяма степен да служи на славянската историческа лексикология и лексикография.

INANIMATE SUBSTANTIVES WITH THE SUFFIX *-ьница* IN THE MINEI OF
NOVGOROD OF 1095-1097 C.

Tzenka Doseva

The present article pays attention to 21 concrete nouns and diminutives with the suffix *-ьница*: *вагъръьница*, *горььница*, *десььница*, *дъщььница*, *дънььница*, *жнтььница*, *зъьница*, *каднлььница*, *колесььница*, *коумрььница*, *лѣствььница*, *маслььница*, *мироположььница*, *малнььница*, *палнььница*, *плььница*, *пшььница*, *стълкѣнььница*, *тъмььница*, *оуднььница*, *цѣвььница*, which are mentioned in the Minei from Novgorod of 1095-1097 C in comparison with the Corpus of classical Old Bulgarian Manuscripts, other Old Russian Minei of the XI-XII C. and later medieval Bulgarian and Serb Hymnographic and other Sources. Some of these substantives (*маслььница*, *мироположььница*, *малнььница*) are not attested in the classical Old Bulgarian Manuscripts. The words *вагъръьница*, *коумрььница*, *лѣствььница*, *плььница* and *цѣвььница* are occurring only in Miscellany from Suprasl of XIth C. *Горььница*, *дъщььница*, *зъьница*, *коумрььница*, *мироположььница*, *малнььница*, *стълкѣнььница* are hapax-legomenon in the Minei of 1095-1097 C. The factual material shows the possibility of studying the typical lexemes, its use and sense in a hymnographic texts.